

**Звіт про діяльність спеціалізованої вченої ради
філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка Д 26.001.43**

Спеціалізована вчена рада Д 26.001.43 функціонує на філософському факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка вже 12 років з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата філософських наук за такими спеціальностями: 09.00.11 – релігієзнавство; 09.00.12 – українознавство (філософські науки).

На філософському факультеті Київського національного університету працює великий творчий колектив науковців із зазначених спеціальностей, які займають провідні позиції у вітчизняній філософській науці. Саме тому спеціалізована вчена рада є спроможною у повному обсязі проводити атестацію докторських і кандидатських дисертацій. В університеті виконуються державні науково-дослідні роботи із зазначених спеціальностей, існують і плідно розвиваються наукові школи. Діє аспірантура та докторантура, зокрема за спеціальностями 09.00.11, 09.00.12 в межах сформованих наукових шкіл. Оприлюднення результатів наукових досліджень докторантів та аспірантів забезпечують такі наукові фахові видання, як "Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник", "Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія", "Гуманітарні студії", "Політологічний вісник", "Філософські проблеми гуманітарних наук", "Українознавчий альманах".

Професори університету координують наукові дослідження вищих навчальних закладів із зазначених спеціальностей. Вчена рада продовжує координаційну роботу в забезпеченні підготовки фахівців вищої кваліфікації, маючи достатні базові умови, сполучаючи діяльність кафедри релігієзнавства в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка з профільними кафедрами ВНЗ Івано-Франківська, Житомира, Львова, Харкова, Черкас, Дніпра, Вінниці та інших міст.

Вищі навчальні та наукові установи України мають потребу у підготовці кадрів у галузі філософських наук. Робота спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 є запорукою ефективності та безперервності підготовки й атестації наукових кадрів України з відповідних спеціальностей. Маючи значний досвід атестації докторських і кандидатських дисертацій, згуртовуючи навколо себе провідних фахівців з релігієзнавства та українознавства Київський національний університет імені Тараса Шевченка забезпечує високий рівень роботи з атестації кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальностей 09.00.11 – релігієзнавство та 09.00.12 – українознавство (філософські науки).

Головою спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 є доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Харківченко Євген Анатолійович, фахівець за спеціальністю – 09.00.11. Він є головою спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 протягом 2013–2019 років. Автор 172 публікацій, з них 48 статей, 5 монографій, 9 підручників та 65 науково-методичних розробок. Член Президії товариства "Знання" України. Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня, заслужений діяч науки і техніки України. Голова науково-методичної комісії з релігієзнавства МОН України, член експертної ради з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій при Міністерстві культури України. Проводить наукові дослідження софіології та її рецепцій в українській релігійній філософії, досліджує питання функціонування православ'я в Україні. Під його керівництвом підготовлено і захищено 3 докторські та 8 кандидатських дисертацій.

Заступником голови спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 є доктор політичних наук, професор, директор Центру українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка Обушний Микола Іванович, фахівець за спеціальністю – 09.00.12. Автор 300 наукових та науково-методичних праць, серед яких монографій – 16, наукових статей – 198, підручників, навчальних посібників – 16, навчально-методичних розробок – 52. Під його керівництвом захищено 4 докторські та 22 кандидатські дисертації. Проводить дослідження етнонаціональної ідентичності, її місця і ролі в нації- і державотворчому процесі України.

Вченим секретарем спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 є кандидат філософських наук, доцент кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Фенно Ірина Миколаївна, фахівець за спеціальністю – 09.00.11. Вона є вченим секретарем спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 протягом 2011–2019 років. Фенно І. М. – авторка 17 наукових статей, 1 навчального посібника (у співавторстві) та 7 навчально-методичних видань. Займається вивченням екологічних питань у контексті релігійних традицій світу, питань свободи совісті, особливостей державно-церковних відносин України, історії Римо-католицької церкви.

До складу спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство входять співробітники Київського національного університету імені Тараса Шевченка:

Кондратьєва І. В., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри релігієзнавства. Автор понад 99 наукових та навчально-методичних публікацій, з них 1 монографія (індивідуальна), 31 наукова стаття, 3 підручники (у співавторстві) та 37 навчально-методичні розробки (у співавторстві). Член редколегії наукового періодичного фахового видання "Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник". Проводить наукові дослідження у сфері історії релігії, історії давніх Східних церков, іконології та релігійної етики. Під її керівництвом захищено 6 кандидатських дисертацій.

Котоп Л. Г., доктор філософських наук, професор, професор кафедри релігієзнавства, доктор філософії Українського Вільного Університету (м. Мюнхен, Німеччина). Член Вченої ради з філософії, релігії, культури у Наймегенському католицькому університеті (м. Наймеген, Нідерланди), член постійно діючого семінару з історії філософії (Нідерланди, Швейцарія). Автор понад 150 наукових праць. Під її керівництвом захищено 3 докторські та 62 кандидатські дисертації. Досліджує питання слов'янської релігійної філософії, історію та функціонування містичних учень у філософії та релігії, проблеми життя і суб'єктивності людини в релігії й психотерапії.

Предко О. І., доктор філософських наук, професор, професор кафедри релігієзнавства. Заступник редактора наукового періодичного фахового видання "Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник". Автор 97 статей, 2 монографій, 4 підручників, 33 навчально-методичних розробок. Під її керівництвом захищено 8 кандидатських дисертацій. Досліджує питання психології релігії, сучасної релігійної філософії та історії вітчизняної релігієзнавчої думки.

Швед З. В., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри релігієзнавства, автор 124 наукових публікацій, серед яких 49 статей, 2 монографії, 17 навчальних посібників та навчально-методичних розробок. Під її керівництвом

цтвом захищено 1 кандидатську дисертацію. Досліджує правові системи релігійних традицій світу, глобальні проблеми сучасності у конфесійних інтерпретаціях.

До складу спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство входять співробітники провідних навчальних закладів України:

Бондаренко В. Д., доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, автор 122 наукових публікацій, 5 монографій, 4 навчальних посібників, 2 довідників. Під його керівництвом захищено 4 докторські і 17 кандидатських дисертацій. Досліджує філософські проблеми релігії, її роль в культурі і духовності України, особливості функціонування релігії і церкви в сучасному українському суспільстві, шляхи вдосконалення законодавства, яким регулюються державно-конфесійні відносини.

Васильєва І. В., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця, автор 212 наукових праць, з них 3 монографії, 4 навчальні посібники та підручники, 72 фахові статті та 45 навчально-методичних розробки. Під її керівництвом захищено 3 кандидатські дисертації. Займається аналізом антропологічних питань в філософії, релігії та психології.

Марченко О. В., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, автор 86 наукових публікацій, серед яких 3 монографії, 8 навчально-методичних посібників, 49 наукових статей. Під його керівництвом захищено 1 кандидатську дисертацію. Розробляє питання філософії релігії, релігійної етики та аксіології.

До складу спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 09.00.12 – українознавство (філософські науки) входять такі співробітники Київського національного університету імені Тараса Шевченка:

Кононенко Т. П., доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри історії філософії, автор понад 142 опублікованих наукових праць, у тому числі: 12 монографій (особливі, колективні та у співавторстві), 128 наукових статей (з них – 83 опубліковано у фахових виданнях), 7 навчально-методичних розробок. Має такі нагороди: Знак МОН України "Відмінник освіти", Знак МОН України "За наукові досягнення", Знак МОН України "Петро Могила". Під його керівництвом захищено 1 докторську та 6 кандидатських дисертацій. Досліджує питання історії філософії, українознавства, української філософії, історії, культури та літератури.

Конта Р. М., доктор історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету. Автор 109 наукових публікацій, серед яких 2 монографії, 3 навчально-методичних комплекси, 1 брошура, 103 статті. Є науковим керівником по написанню дисертаційних досліджень та під його керівництвом захищено 1 кандидатська дисертація. Розробляє питання історії розвитку національної ідеї в Україні в XIX столітті; етнологічні дослідження в Науковому товаристві імені Шевченка у Львові.

Кривда Н. Ю., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри української філософії та культури, автор 62 статей, 3 монографій, 4 підручників (один з яких англійською мовою), 8 навчально-методичних розробок. Під її керівництвом захищено 4 кандидатські та 1 докторська дисертації. Здійснює аналіз досвіду художніх традицій вітчизняної культури та української діаспори, історії та теорії міфології, культурної стратегії та політики країни.

Панченко В. І., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри етики, естетики та культурології. Автор 3 монографій, 7 підручників, 8 навчальних посібників та понад 65 наукових статей. Під її керівництвом захищено 7 докторських та 28 кандидатських дисертацій. Брала активну участь у роботі товариства "Знання" України та "Товариства охорони пам'яток" України. Панченко В. І. є членом редколегій фахових наукових видань "Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія", "Гуманітарні студії", "Філософська думка", "Практична філософія", "Філософські проблеми гуманітарних наук". Займається вивченням питань культурної політики в Україні, проблеми регіональної специфіки культури та культурного синтезу.

Цвях В. Ф., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології, автор 4 монографій, 43 навчально-методичних розробки, 63 статей. Під його керівництвом захищено 4 докторські та 19 кандидатських дисертацій. Має такі нагороди: "Відмінник освіти України", "Заслужений працівник освіти України", Знак "Петро Могила", Знак академії педагогічних наук України "Ушинський К. Д.", орден "За заслуги" III ступеня, орден "За заслуги" II ступеня. Досліджує громадянське суспільство в Україні, питання молодіжної політики, профспілкового руху.

До складу спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 09.00.12 – українознавство (філософські науки) входять такі співробітники провідних навчальних та наукових закладів і державних установ України:

Владиченко Л. Д., доктор філософських наук, доцент, заступник директора Департаменту у справах релігій та національностей-начальник відділу релігієзнавчо-аналітичної роботи Міністерства культури України, автор 1 монографії, 71 статей та 2 навчально-методичних розробок. Має такі нагороди та відзнаки: Подяка Комітету у справах національностей та релігій України та Подяку прем'єр-міністра України. Досліджує відносини між державою та релігійними організаціями; міжцерковні та міжконфесійні відносини; сучасний стан міжрелігійних процесів в Україні та світі.

Йосипенко С. Л., доктор філософських наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. Автор 110 наукових публікацій, серед яких 2 монографії, 1 підручник (у співавторстві), 1 науково-методичний посібник та 55 наукових статей. Під його керівництвом захищено 1 докторська дисертація та 2 кандидатські. Займається дослідженням питань історико-філософського українознавства та історії української філософії.

Ямчук П. М., доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін Уманського національного університету садівництва. Автор 225 наукових публікацій, серед яких 5 монографій та 3 у співавторстві та 133 статей. Під його керівництвом захищено 1 кандидатську дисертацію. Здійснює літературознавчі, релігієзнавчі та українознавчі дослідження.

За останні п'ять років роботи спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43 протягом 2015–2019 рр. було захищено 19 дисертацій, з них 5 докторських та 14 кандидатських. Серед захищених – аспіранти, докторанти, викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших ЗВО України. Високий рівень захищених робіт підтверджують відгуки на автореферати та висновки опонентів.

За ці роки докторські дисертації захистили:

Владиченко Лариса Дмитрівна – "Сучасний стан та особливості відносин між державою та релігійними організаціями: порівняльний аналіз українського та польського досвіду", подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертаційній роботі проведено компаративний аналіз сучасних відносин між державою та релігійними організаціями в Україні та Польщі. В процесі цього дослідження було розглянуто такі питання, як: теоретико-методологічні основи дослідження відносин між державою та релігійними організаціями; правове регулювання відносин між державою, церквою та іншими релігійними організаціями України та Польщі тощо.

Це дослідження містить опис суб'єктів державно-конфесійних відносин, в яких держава представлена спеціальними органами на центральному та регіональному рівні. З боку церков та релігійних організацій існують міжконфесійні об'єднання, у тому числі й громадські консультативно-дорадчі органи. Було розглянуто актуальні зміни в центральній адміністрації у справах релігій в Україні та Польщі, які відбувалися протягом останніх років, що були пов'язані з адміністративними реформами в обох країнах. Розглянуто деякі важливі питання у сфері відносин між державою та релігійними організаціями, зокрема питання реституції церковного майна, викладання духовно-моральних предметів у школах, питання, пов'язані з введенням інституту військового капеланства. Досліджено динаміку змін та сучасний стан релігійної мережі в Україні та Польщі.

Богомолець Ольга Вадимівна – "Феномен української домашньої ікони", подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.12 – українознавство (філософські науки).

У дисертації вперше в українській інтелектуальній думці загалом та українознавчій науці зокрема запропоновано науковий розгляд домашньої ікони як унікального феномену української народної культури, що протягом століть відображав найвищі цінності українського народу, визначав своєрідність звичаєвої практики, закладаючи водночас підвалини для розвитку української етнічної ідентичності. Чільна увага у дисертаційному дослідженні приділяється висвітленню місця та ролі домашньої ікони в обрядовій практиці українців та обґрунтуванню думки про неправомірність її однозначного отождення ні з народним іконописом, ні з професійним іконописом, оскільки домашня ікона – це синкретичний феномен української матеріальної та духовної культури, який виникає як результат органічного розвитку, з одного боку, українського професійного та народного іконопису, а з іншого – релігійного світогляду українського народу. Підкреслено, що домашня ікона в художній формі відображала особливості історичного та соціокультурного розвитку народу, його уявлення та цінності, родинний уклад життя та особливості господарської діяльності, своєрідність житла та одягу, а також рівень залучення народу до християнської культури загалом. Разом з тим, спадуючи універсалистський характер церковної ікони, домашня ікона поставала тим світоглядним тлом, яке, у складних політичних, соціальних та економічних умовах життя українського народу, дозволяло піднятися над "містечковістю" родинного життя, без руйнації споконвічних надродинних традицій, та залучитися до побудови нового світоглядного та культурного простору – етнічної та національно культур.

Особлива ж увага приділяється висвітленню причин, етапів та наслідків антирелігійної політики радянської влади у 20–30-ті рр. ХХ ст. Фізичні розправи та репресії над священиками, знищення церков, вилучення церковних старожитностей та відвертий вандалізм щодо церков, церковного начиння та, особливо, ікон тощо, які, зазвичай зумовлювали не тільки руйнування історичної пам'яті, але й сприяли утвердженню цілої касты тиранів, які постали з самого народу.

Вергелес Костянтин Миколайович – "Сутність та смисли людини в православ'ї: методологія філософсько-релігієзнавчого дослідження", подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертаційній роботі проведено системний аналіз православної антропології. Проаналізовано концептуальні та методологічні засади дослідження проблеми людини в релігії загалом і в православ'ї зокрема. Розкриті сутнісні вияви людини в православ'ї, обґрунтовано ідеї цілісності, обожнення, енергійності та ін. Традиції російської релігійної філософії проаналізовано як переклад богословських положень православ'я на мову метафізики, як розкриття сутності людини в аспекті її морального становлення.

З'ясовано, що становлення і вдосконалення людини мають характер процесу, який ніколи не є завершеним. Релігійний досвід і релігійна віра виступають основою для піднесення людини до Бога, виявами її духовного стану. Прослідковано актуальні зміни у взаємовідносинах людини і Бога в православ'ї, розкрито необхідність актуалізації сутнісних сил людини в релігії. Обґрунтовано смисли та завдання православ'я в контексті глобалізаційних трансформацій, розкрито нові обрії дослідження проблеми людини як в культурно-релігійному середовищі загалом, так і в соціокультурному просторі сучасної України.

Несправа Микола Вікторович – "Радикалізація джихадизму у Європі кінця ХХ – початку ХХІ століття: сутність і тенденції", подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертаційній роботі вперше комплексно досліджено сутність і визначальні тенденції радикалізації джихадизму в Європі кінця ХХ – початку ХХІ століть, що дало можливість зробити висновки про маніпулятивне використання релігійного фактору квазірелігійною ідеологією у поєднанні з низкою актуальних соціальних, політичних, демографічних й економічних чинників глобального виміру.

Доведено, що процеси радикалізації джихадизму в Європі кінця ХХ – початку ХХІ століть мають виразні ознаки саме релігійно мотивованої (а не тільки політичної) ідеології. Екстремістські ідеологічні конструкти сучасного радикалізованого джихадизму постають на основі маніпулятивних і вибіркового комбінацій окремих релігійних цитат із Корану, мусульманських концептів та понять і спрямовані на відповідні соціальні групи у контексті комплексу соціально-культурних й економічно-політичних факторів. Релігія використовується одним із чинників маніпуляції свідомістю у квазірелігійній ідеології радикалізованого джихадизму. Проаналізовано, що проблему радикального джихадизму в сучасній Європі не можливо розв'язати тільки засобами політичного регулювання. Досліджено явище радикального джихадизму з використанням міждисциплінарного підходу та системно-структурного методу, що дозволило підійти до вивчення радикалізації джихадизму холистично, а не мерологічно. Радикальний джихадизм представлено в контексті належності цього явища до різновидів релігійно мотивованої ідеології, що виключно ма-

ніпулятивно використовує положення релігійного вчення та виходить поза межі ціннісно-смыслові бази релігійного світогляду як моделі реальності.

Висвітлено, що присутність на європейському континенті радикальних ідеологічних течій ісламу сягає своїм корінням VIII століття, коли на терени Європи вперше був принесений джихад під час захоплення Піренейського півострова. Основою ідеології джихадизму, що, зокрема, поширюється в Європі, є радикальний салафізм із його програмою дій стосовно несалафітського оточення (і немусульманського, і мусульманського). Розкрито специфіку ідейних уявлень салафізму, що можна виразно побачити в аналізі вчення щодо таких ключових для ісламу понять як "таухід", "такфір", "джихад". Представлено критику ідей радикального салафізму зі сторони поміркованих мусульманських богословів.

Досліджено найважливіші причини поширення феномену ісламофобії в сучасних країнах Заходу. Показано основу конфлікту ідентичностей мігрантів-мусульман в Європі та корінних європейців як тих, які світоглядно належать до християнської цивілізаційної парадигми. Проаналізовано й критично осмислено можливі сценарії розвитку ісламу в європейських країнах у найближчі десятиліття.

Бортнікова Олена Геннадіївна – "Функціонування релігії в соціально-політичних процесах сучасної України: теоретичний та практичний аспекти", подана на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертаційній роботі розглянуто процес трансформації релігійно-політичного простору та функціонування релігії в соціально-політичних процесах сучасної України. Значна увага приділена розвитку методологічних засад інституціоналізму й створенню системи наукових уявлень про природу релігійних і політичних суб'єктів та мотивацію їхньої активності, що фактично розкриває на новому теоретичному рівні процес формування інституціонального релігієзнавства.

У дисертації запропоновано низку концептів, які дозволяють простежити застосування у суспільстві контролю над політичною, економічною, релігійною діяльністю з метою завойовувати, використовувати, обмежувати і стримувати владу, створювану за допомогою інститутів, що структурують відносини людей та організацій. Мета дослідження полягає в тому, аби зрозуміти, яким чином соціальні порядки структурують суспільні взаємодії – етнонаціональні та міжконфесійні.

Термін "релігійно-політичний простір" належить до популярних і водночас не визначених у сучасній науковій лексиці, завдяки чому часто вживається як метафора. Уявлення про феномен взаємодії релігійних та політичних суб'єктів у релігійно-політичному просторі країни свідчать про полісемантичність даного терміна і його принципову незавезаність у концептуальному аспекті. Звідси постає проблема введення поняття "релігійно-політичний простір" у правомірні для нього філософсько-концептуальні межі в сучасному соціокультурному контексті.

За 2015–2019 роки кандидатські дисертації захистили:

Нетецька Євгенія Валеріївна – "Динаміка православ'я в сучасній Україні (релігієзнавчий аналіз відносин Московського і Київського патріархатів)", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації вперше розкриваються головні особливості та характеристики розколу в сучасній Україні – між УПЦ і УПЦ КП. Розкол в українському православ'ї пов'язаний як із зовнішніми, так і внутрішніми причинами – світовою економічною кризою; політичними і соціокультурними змінами в українському соціумі; впливами інших держав – політичними і релігійними. Виявлена значущість дослідження процесів у православному світі в першому десятилітті XXI ст. у взаємопов'язаності з динамікою православ'я від часів його виникнення та поширення на території Русі, розкрита змістовна наповненість християнських (православних) догматів, сучасні інтерпретації деяких із них. Православна релігія є однією з головних компонентів українського соціуму, вона має неабиякі впливи на соціально-політичне і культурне життя. Розкрита соціокультурна політика УПЦ і УПЦ КП, їх діяльність у сфері виховання молоді та юнацтва, біоетики, допомоги алко- і наркозалежним та ін.; певні політичні зацікавлення двох церков.

У дисертації розкрито осмислення сучасних тенденцій і процесів в українському православ'ї, яке є, в певному розмінні, динамічною релігією, з одного боку, а з іншого – ні. У цьому складному розмаїтті українського релігійного життя виявлена неоднозначна роль російської православної церкви, її негативні впливи на етноконфесійне життя в Україні.

Чубенко Олена Віталіївна – "Українська ікона як феномен східнохристиянської традиції", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації вперше у вітчизняному релігієзнавстві запропоновано цілісний концептуальний підхід до української ікони як феномену східнохристиянської традиції. З цією метою уточнено та розширено зміст поняття "ікона" – воно включає не тільки здійснені відповідно до певних канонів художні чи скульптурні зображення Ісуса Христа, Богоматері, апостолів та святих, але створених за образом Бога людину та світ.

Проаналізовано основні релігійні, соціокультурні витоки української ікони. На цьому тлі показано, що українська ікона постала в результаті, по-перше, розвитку традицій візантійсько-руського іконопису; по-друге, синтезу християнських, язичницьких та еретичних учень та уявлень, які панували не тільки в простонародді, але й середовищі освіченого православного кліру і, по-третє, соціокультурних умов буття українського народу на зламі XVI–XVII ст., по-четверте, впливу світоглядних та естетичних уявлень латинізованої європейської культури. Підкреслено, що українська ікона явище синкретичне – вона постала як результат органічного поєднання релігійних уявлень східного християнства, релігійної та світської західноєвропейської культури, а також окремих ідей язичницького світогляду українського простонароддя.

Кальмук Ірина Павлівна – "Українознавчий зміст філософсько-культурологічного вчення В. П. Петрова", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.12. – українознавство.

У дисертації здійснено теоретичну реконструкцію та критичний аналіз українознавчої концепції В. П. Петрова як складової філософсько-культурологічного вчення мислителя, її світоглядних та методологічних засад. Встановлено умови можливості теоретичного та методологічного застосування результатів українознавчих досліджень В. П. Петрова для інституціалізації українознавчої науки як автономної предметної галузі сучасного соціогуманітарного знання. Визначено теоретичне й методологічне значення етногенетичної концепції В. П. Петрова для осмислення комплексних проблем сучасної українознавчої науки, розкрито вчення В. П. Петрова про ідейні джерела,

складники та специфічні риси становлення української національної культури. Розкрито зміст літературно-публіцистичного проекту національного культуротворення Віктора Петрова-Домонтовича, доведено його практичну цінність й значущість для сучасного етапу розвитку української національної культури.

Пашковський Олександр Сергійович – "Сутність, форми та особливості функціонування антикультурного руху", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації вперше здійснено комплексний релігієзнавчий аналіз соціальних передумов виникнення та сутності антикультурного руху, проведено реконструкцію змісту основних теоретичних положень, виявлено особливості його функціонування в соціокультурному та поліконфесійному просторі та визначено організаційні засади. Проаналізовано стан досліджень антикультурного руху у англо-американській, українській та російській релігієзнавчій літературі. Досліджено різні підходи видатних американських та європейських соціологів релігії до проблеми визначення поняття "антикультурний рух" та його соціальної бази.

Показано процес формування антикультурного руху в США та Європі. Виявлено особливості функціонування антикультурного руху в країнах Європи. Обґрунтовано форми прояву антикультурного руху – депрограмування, консультування щодо виходу з культури та спроби впливу на державні органи на обмеження діяльності нових релігійних рухів.

Майданевич Леонід Олександрович – "Релігієзнавча експертиза: сутність та особливості проведення", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації вперше в українському релігієзнавстві представлено системне дослідження феномену релігієзнавчої експертизи. Визначено, що сутність релігієзнавчої експертизи – сукупність ознак у конкретних державноконфесійних відносинах, зумовлених інституціональними, територіальними і функціональними способами організації цих відносин. На цій основі пропонуються різноманітні стратегії проведення релігієзнавчої експертизи. Експертом у релігієзнавчій експертизі є особа, яка має спеціальні знання в галузі релігієзнавства, володіє методами дослідження суспільно-історичної природи релігії, механізмів її соціальних зв'язків із політичними, правовими, економічними, духовними системами суспільства, особливості їхнього впливу на віруючих.

Міжнародними принципами проведення релігієзнавчої експертизи є принципи: об'єктивності, толерантності, загальнолюдськості. Релігієзнавча експертиза проводиться в межах конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного й господарського процесів.

Баранько Яна Станіславівна – "Канонічне право як нормативно-регулятивна система східнохристиянської церкви: релігієзнавчо-правовий аналіз", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації висвітлюються теоретико-методологічні засади аналізу канонічного права як нормативно-регулятивної системи східнохристиянської церкви. Визначається теоретична і правнича специфіка джерел канонічного права східнохристиянської церкви як однієї з релігійних правових систем.

Акцентовано увагу на розкритті поняття джерела канонічного права як зовнішніх форм закріплення нормотворчої волі самостійного релігійного об'єднання, проаналізована специфіка джерел канонічного права відносно джерел світського права та інших релігійних правових систем, розглядаються різні види джерел канонічного права – матеріальні, формальні та юридична доктрина.

Розглянуто особливості функціонування канонічного права в середньовічну добу. Середньовічне канонічне право залишається не тільки головним джерелом релігійного права; нині багато життєво важливих світських правничих систем, особливо в громадянському праві, продовжують зазнавати його впливу.

З'ясовано особливості систематизації джерел канонічного права та його функціонування в сучасному соціокультурному просторі. Розкрито специфіку канонічного права у зв'язку з модифікаціями східного християнства та розгортанням демократичних процесів. Сучасне християнське канонічне право аналізується як автономна надкорпоративна правнича система, яка входить до корпусу релігійного права.

Петруньок Борис Петрович – "Особливості становлення і розвитку колективної ідентичності кримських татар в контексті українських державотворчих процесів", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.12. – українознавство.

У дисертаційній роботі запропоновано комплексний підхід до аналізу колективної ідентичності кримських татар в її зовнішній ретрансляції. При цьому базовим є намагання з'ясувати перспективи включення кримськотатарської спільноти в процес українського державотворення.

Пропонується авторське бачення структури колективної ідентичності через її горизонтальний і вертикальний виміри. Розглянуто історичний контекст міжнетничної взаємодії в Криму. Запропоновано розгляд етнічної історії спільнот у формі конкуренції альтернативних історичних дискурсів (кримськотатарського, російського, українського). Узагальнено основні стереотипи, сформовані в процесі такої взаємодії. Запропоновано механізми подолання негативних стереотипів. Зафіксовано подібність асиміляційної політики Росії щодо українців і кримських татар і подібність їх процесів націєтворення. Зафіксовано успішний досвід міжнетничної взаємодії між українцями і кримськими татарами. Охарактеризовані основні складові колективної ідентичності кримських татар на сучасному етапі (з точки зору повернення кримських татар у процес українського державотворення).

Розглянуто основні виклики, які постають перед кримськотатарською спільнотою у зв'язку з окупацією Криму і можливості реакції на дану ситуацію з боку Української держави.

Карнаухова Надія Леонідівна – "Феноменологічна модель релігії Нініана Смарта", на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

Дисертація присвячена аналізу феноменологічної моделі релігії Нініана Смарта, визначенню її евристичних можливостей і критичному осмисленню релігієзнавчих і філософських концептів, на яких вона ґрунтується. Здійснено аналіз основних форм феноменології релігії як наративного підґрунтя, на якому виникли ідеї Н. Смартта, та специфіки запропонованого ним феноменологічного підходу й дослідження типів релігійного досвіду, як такого, що здебільшого ґрунтується на методологічному агностицизмі.

Аргументовано перспективність залучених Н. Смарттом принципів структурованої емпатії та типологічної феноменології, і концептів "досвідчування", "суперімпозиції", "розгалуженої інтерпретації" для характеристики переживання релігійного досвіду як такого, що передбачає інтерпретацію. Досліджено трансформацію поглядів Н. Смартта

щодо основних вимірів релігії (акцентування на діахронічній і синхронічній плинності релігійної фактичності, патернах мінливості, динаміці взаємодоповнювальних елементів релігії) і деталізовано специфіку їхнього поділу на "історичні" (філософський, міфічний, етичний) і "параісторичні" (ритуальний, досвідний, соціальний, матеріальний, політичний, економічний) виміри. Розкрито методологічне значення експлікованого Н. Смартом поняття релігійного фокусу й розуміння релігії як трансцендентально фокусованої, що оприявнює ключові для неофеноменології концепти "вираження" та "прояву" людських інтенцій.

Качан Катерина Євгенівна – "Неоязичництво як культурний феномен", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

У дисертації вперше в українському релігієзнавстві на основі дескриптивно-феноменологічного методу здійснено аналіз неоязичництва в культурі та його прояв у балеті. Виявлено міфоритуальну основу в зародженні танцю, сакральну природу танцювального мистецтва, показано актуалізацію язичницької тематики в балетах XIX–XXI ст.

Проаналізовано стан досліджень неоязичництва в українській і зарубіжній літературі. Враховуючи основні методологічні підходи, розглянуто низку термінів, які використовуються для означення язичництва і неоязичництва. Запропоноване авторське розуміння неоязичництва. В контексті прояву неоязичництва в культурі проведений аналіз цього явища в культурологічному розрізі.

Визначено світоглядні джерела формування неоязичництва, розглянуто етапи розвитку неоязичництва в культурі XX – поч. XXI ст. Аналіз історичних обставин дозволив установити основні причини виникнення цього феномену. На основі історико-філософського підходу виявлено становище неоязичництва у сучасному соціокультурному процесі.

Предко Денис Єрофейович – "Релігійні почуття: сутність та особливості прояву", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

У дисертації вперше у вітчизняній дослідницькій думці проведено релігієзнавчий аналіз сутнісних характеристик релігійних почуттів в єдності їх структурних та функціональних характеристик. На значному джерельному матеріалі виявляються різноманітні підходи до осмислення даного концепту. Розгляд релігійних почуттів у контексті переживання як "проживання", прояву та осмислення засвідчив їх багаторівневий, поліфункціональний характер. Проаналізовано різні моделі виникнення релігійних почуттів, у контексті яких подається авторський підхід, що ґрунтується на феномені агонального як складовій гри. Розкрито різні підходи до структурованості релігійних почуттів; при цьому звернено увагу на такі їх складові як передчуття та вчування, завдяки яким формується почуттєвий досвід. Досліджено співвідношення понять "космічне релігійне почуття", "транс персональні переживання", "пік-переживання" та "релігійні відчуття", "релігійні почуття".

Зазначається, що до найбільш визначальних характеристик релігійних почуттів відносяться: амбівалентність, сенсожиттєва спрямованість, синергізм, емпатійність. Відстежено корелятивний зв'язок між сприйняттям образу Бога та видами почуттів. Встановлено, що релігійні почуття мають різні форми прояву (духовність, деструктивність) та значний морально-духовний потенціал, який залежить як від ставлення людини до сакрального статусу релігійного об'єкта, так і її рівнів відповідальності. З'ясовано особливості релігійних почуттів у контексті презентації духовності українців.

Задоянчук Оксана Олександрівна – "Особливості сприйняття УПЦ в засобах масової інформації України", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

У дисертації вперше на основі системно-аналітичного підходу до УПЦ було розглянуто особливості сприйняття церкви з урахуванням процесу медіатизації релігії, моделі медіазалежності та розбудови інформаційного суспільства. Розкрито, що особливість сприйняття УПЦ в світських засобах масової інформації та в суспільстві загалом безпосередньо пов'язане з динамікою суспільно-політичного життя та із соціально-політичними настроями в країні, оскільки приналежність церкви до Московського патріархату виступає ключовою у розгляді організації. Така своєрідність сприйняття УПЦ на різних етапах формування державної політики держави й політичних настроїв громадян України та процес медіатизації суспільства і релігії, зокрема, посприяли оформленню інформаційної підтримки церкви, котра формує власне інформаційне поле та здатна закриватися від зовнішніх суспільних настроїв та впливів.

Яроцька Ольга Володимирівна – "Сучасні чинники секуляризації: релігієзнавчий аналіз", поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство

Дисертація є цілісним релігієзнавчим дослідженням характеру і дієвості в сучасному християнстві таких чинників секуляризації, як релігійна індиферентність, трансформація релігійно-церковного комплексу, релігійний модернізм, релігійний релятивізм, сурогатна релігійність, світський сенс життя і консумпціонізм (споживацтво) як практичний атеїзм.

Обґрунтовано, що саме ці чинники секуляризації сприяли вихолощенню сакрального, трансцендентного, потойбічного і актуалізації антропоцентричного, іманентного, поцейбічного в релігійно-церковній діяльності, буттєвій практиці релігійних спільнот, буденній релігійній свідомості віруючих.

Калач Дмитро Михайлович – "Міжконфесійний діалог у сучасній Україні: філософсько-релігієзнавчий аналіз", подана на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

Дисертація присвячена комплексному філософсько-релігієзнавчому аналізу міжконфесійного діалогу між представниками християнських церков. Зазначено, що в умовах розбудови громадянського суспільства діалог стає регулятором оптимізації міжконфесійних відносин. Констатовано, що міжконфесійний діалог як засіб запобігання конфліктів не гарантує розв'язання суперечностей у релігійному середовищі, однак сприяє мінімізації напруги між суб'єктами конфесійних відносин.

Дисертантом запропоновано можливі способи побудови діалогу у сфері державно-церковних відносин в українському суспільстві, які сприятимуть їх стабілізації, а саме: рівність, гарантування права на власне трактування істини, світоглядних й ціннісних орієнтирів без абсолютизації їх істинності.

Аргументовано, що формування сприятливого середовища для врегулювання відносин і пошук компромісу між представниками християнських конфесій та базові основи віротерпимості повинні ґрунтуватися на використанні принципів толерантності й конструктивного мирного діалогу. Можливим напрямом розв'язання релігійних суперечностей визначено об'єднання християнських конфесій навколо ідеї автокефалії з поступовим нівелюванням ідеологіч-

них розрізень і злиттям у помісну церкву, а оптимальною формою міжконфесійних та державно-церковних відносин – партнерські як такі, що забезпечать деполітизацію релігійної сфери.

Рик Микола Сергійович – "Символізм у творчості Г. Сковороди: релігієзнавчий аналіз", подана на здобуття наукового ступеня кандидат філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство.

Дисертаційне дослідження відображає системний релігієзнавчий аналіз символізму у творчій спадщині українського мислителя. На основі релігієзнавчого вивчення літературно-філософських праць Г. Сковороди, релігійний символ визначається як носій знання про взаємозв'язок людини і Бога, а релігійний символізм – як релігійно-філософська концепція для розкриття і зображення божественної сутності.

На основі порівняльного аналізу філософських понять "символ", "релігійний символ", "символізм" у вітчизняній і зарубіжній релігійно-філософській літературі визначено специфіку "релігійного символу" і "релігійного символізму" характерного для творчого надбання Г. Сковороди. Досліджено розуміння українським мислителем понять "символ" та "емблема", з'ясовано їхні відмінні та подібні риси. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що головними джерелами образно-символічної побудови всіх релігійно-філософських концептів українського філософа виступають традиції Олександрійської богословської школи (Філон, Климент, Оріген), положення святоотцівського богослов'я (Григорій Назіанзин, Григорій Ниський, Василій Кесарійський, Макарій Єгипетський, Діонісій Ареопагіт, Максим Сповідник, Євагрій Понтійський, Іоан Дамаскін) та принципи філософії представників німецької містики (Валентин Вайгель, Якоб Беме).

Розкрито засадничі доміанти образно-символічного пояснення Г. Сковородою численних філософських проблем, які базуються на біблійній символіці. На основі Святого Письма постає оригінальна система релігійних символів, учень та доктрини, які набувають у творчості українського мислителя сакрального значення і стають носіями божественної сутності. Концентруючи дослідницьку увагу на символічній природі Біблії, філософ зауважував, що її істинний сенс прихований у метафоричному та алегоричному тлумаченні, а не в офіційно-церковній догматиці.

На даний момент спеціалізована вчена рада перебуває в стані перереєстрації, документи на продовження повноважень спецради ще на один рік передані на розгляд до МОН. Члени спецради і професори кафедри релігієзнавства активно залучені до наукового життя, виступаючи опонентами на захистах в інших спеціалізованих вчених радах, рецензуючи дисертації чи готуючи відгуки на автореферати здобувачів з інших закладів вищої освіти. Оскільки вже вступили в дію норми Порядку присудження науково-освітнього ступеня доктора філософії, професори кафедри можуть входити до постійно діючих та разових спеціалізованих вчених рад закладів вищої освіти, виступати внутрішніми експертами тощо.

*Вчений секретар спеціалізованої вченої ради Д 26.001.43,
кандидат філософських наук, доцент Фенно Ірина Миколаївна*